

XFTAP 19.41.07

Г.Ш. Әшірбекова¹
А.М. Мұрат²

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті,
Нұр-Сұлтан, Қазақстан
(E-mail: araylym_murat@mail.ru¹, ashirbekova_75@mail.ru²)

Нұртөре Жүсіп көсемсөзінің жанрлық, стильдік ерекшеліктері

Аңдатпа. Бұл мақалада Нұртөре Жүсіптің публицистикалық шеберлігіне талдау жасалынды. Автордың қалам тербеген өзекті тақырыптары айқындалып, шығармашылық лабораториясы зерттелді. Тақырыпты ашу барысында публицистің жинақтарын, еңбектерін негізге ала отырып, көкейкесті мәселелерге назар аударып, қоғамдағы өзекті тақырыптарға көңіл бөлініп, публицистің шығармашылық шеберлігі сарапталған.

Нұртөре Жүсіптің шығармашылық лабораториясын бақылап жүрген қазақ әдебиеті мен журналистикасының нар тұлғаларының пікірлері, пайымдаулары, ой толғаулары, берген батасы мен ізгі тілектері де қамтылған. Публицистика мен журналистика салаларын зерттеген ғалымдардың ойлары, талдаулары арқылы Нұртөре Жүсіптің шығармашылық даралығы айқындалған. Сондай-ақ, автордың қаламынан туған шығармалар тақырыптық ерекшеліктері бойынша топтастырылған. Публицистің шығармашылығын зерттеу барысында оқырман қауымға өзекті, қызықты шығармалары ұсынылып, олардың басты идеясы айқындалған.

Түйін сөздер: публицистика, мақала, шығармашылық лаборатория, шығармашылық шеберлік, тақырып, идея, өзекті мәселе, публицистикалық ерекшеліктер.

DOI: <https://doi.org/10.32523/2616-7174-2021-134-1-97-105>

Түсті: 06.01.21 / Қайта түзетілді: 04.02.21 / Жарияланымға рұқсат етілді: 17.03.21

Кіріспе. Жүсіп Нұртөре Байтілесұлы – танымал журналист, публицист, отандық үздік басылымдарда редактор болған, журналистика, публицистика әлемінде өзіндік ізі бар нар тұлға. Белгілі қаламгердің 500-ге тарта мақалалары жарық көрген. Ол түрлі тақырыптарға қалам тербеп, қоғамдық, саяси, әлеуметтік мәселелерге белсенді араласып, халықты алаңдатқан сауалдардың жауабын табуға тырысты. ҚР Журналистер академиясының

академигі еліне еткен еңбегі үшін БАҚ саласындағы Президенттік сыйлықтың, «Алтын Адам» сыйлығының лауреаты атанған. «Біз кімнен кембіз?», «Қазақтың қызы», «Елес пен белес», «Тәуелсіздік лебі: ел мен жер», «Мың құмырсқа және біз» атты публицистикалық еңбектердің авторы.

Қазақтың белгілі жазушысы, драматург Сұлтанәлі Балғабаев «Ана тілі» газетінде жарық көрген мақаласында Нұртөре Жүсіптің

шығармашылық шеберлігіне баса назар аударады, дарынды, жаңа толқынның ең алдыңғы қатарынан орын алатын қайраткер қаламгерлердің бірі, - деп баға береді [1]. Нұртөре ағамыздың дарындылығы – елді елең еткізетін мақалалар жазуында, тақырыпты қою шеберлігінде, өзі қойған сұрақтың жауабын тауып, тайға таңба басқандай проблеманы шешу жолын нұсқауында.

«Айқын» республикалық қоғамдық-саяси газеті де Нұртөре Жүсіп басшылық еткен кезеңде үлкен өзгерістерге ұшырады. Атап айтсақ, газеттің көркемдік жағынан сапасы едәуір жақсарып, таралымы көбейіп, елдегі ең беделді басылымның біріне айналды. Бұл – тынымсыз еңбектің нәтижесі, ұйымдастырушылық қабілетінің болуы, публицистің қаламгерлік шеберлігінің көрінісі.

Ал Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері, ақын, драматург Нұрлан Оразалин: «Нұртөре Жүсіп – тәуелсіздік дәуірінің тұсауын кескен, қанатты қаламгерлердің қатарын сапалы тұрғыдан молайтқан, толықтырған «төртінші биліктің талантты өкілі» - дейді [2]. Ол дүниеде орын алып жатқан барлық оқиғаларды, өзгерістерді лезде байқап, ой қорытып, сол ойын оқырманға жеткізуге асығып тұрады. Жаңалықтың жаршысы атанып, түйгенін қағазға түсіріп, ізін суытпай оқырман назарына ұсынады. Оның қаламы қалғу білмейтін. Нұртөре ағамыздың шығармашылық шеберлігінің сыры да осы болуы керек.

Қазақ зерттеуші ғалымдарының ішінде публицистикаға көсемсөз деп қазақша атау берген Ахмет Байтұрсыновтың тұжырымын басшылыққа алсақ, «көсемсөз кезіндегі әлеуметке керек іске мұрындық болып істеу ыждағатымен айтылады» - дейді [3, 86 б.]. Публицистің шеберлігі туралы сөз еткен кезде, Тауман Амандосовтың тұжырымына сүйенсек, «публицистика – ақиқат өмірдің сырлы суреті, ал оның арқауы – шындық, публицист – өмір құбылыстарын өзінің дүниетанымы мен әлеуметтік көзқарасы тұрғысынан саралайды, ал публицистің шығармашылығы қоғамдық өмірдің объективтік ықпалымен дамып отырады» дейді [4, 36 б.]. Нұртөре Жүсіптің де публицистикалық мақалаларынан осы сарынды байқауға болады. Темірбек Қожакеев айтып

өткендей, «публицистика нақтылы өмірден алып отырған мәнді оқиға, фактілер төңірегіндегі пікірді қозғап, сол туралы дұрыс ұғым қалыптастыруға ықпал жасайды. Көсемсөз – нақты оқиғаның, фактінің жанры» [5, 322 б.]. Осылайша, Нұртөре Жүсіптің публицистикасының ерекшелігі – мақалаларының өміршеңдігінде, өзектілігінде деген тұжырымға келеміз.

Публицистің тағы бір айрықша тұсы – шығармасын қысқа да, нұсқа жазуында. Өзі көтерген кез келген мәселені өткір тілмен жеткізіп, соның шешімін ұсынып, түйіні бойынша нақты ұсыныстарды береді. Осы ретте, «Нұртөре Жүсіптің қатардағы көп жазарманнан ойы да, бойы да биік тұратынын айту керек» деген пікірімен келіспеске болмас [2].

Публицистің қоғамда қызу талқыға түскен шығармаларының бірі «Мың құмырсқа және біз». Белгілі ақын, драматург Нұрлан Мырқасымұлы бұл еңбек оқыған адамын ойландырмай, толғандырмай қалмайды, - дейді [2].

Зерттеу әдістері. Нұртөре Жүсіптің шығармашылық лабораториясын зерттеу барысында жалпы теориялық әдістер қолданылды. Оларға: талдау, салыстыру, нақтылау, жіктеу әдістерін жатқыза аламыз. Яғни ғылыми мақалада Нұртөре Жүсіптің әр мақаласы бөлек зерттеліп, айтар ойы мен сол ойды жеткізуде қолданған тәсілдеріне де талдау жасалынды.

Талқылау. Нұртөре Жүсіп әр ұсынар ойын терең саралап, мың толғанып, сосын ғана оқырман назарына ұсынады. Әр туындаған мәселені байыппен тереңінен талдап, журналист ретінде ойын ашық жеткізуге, бір түйін шығаруға тырысады. Мысалы, ол адамдардың өз уақытын бағаламайтынын алға тартып, уақытыңды ысырап қылу – рухани қылмыс деп дөп басып айтады. «Қазақ өзге халықтардан артта қалса, оның себебін осы қамсыздық пен құнтсыздықтан іздеу керек. Құдайдың берген уақытын ысырап қылу – рухани қылмыс. Ал біздің ешқайсысымыз өзімізді қылмыскер деп есептемейміз» деген тұжырымға келді. Нұртөре Жүсіптің публицистикасында қоғамның өзекті мәселелері ерекше орын алады [6, 16 б.].

Ең әсерлі публицистикалық шығармаларының бірі ретінде «Біз кімнен кембіз?» туындысын мысалға келтірсек болады. Дәл осы еңбегінде публицист қазақ халқының ұлт ретінде бірегейлігін, тұтастығын, ерекшеліктерін мысалға келтіреді. ...Тоқтар мен Талғат қазақтан шықты, әлі де алтын құрсақты аналар аман болса, алты құрлықты аузына қаратқан Алаш азаматтары әлі шыға береді [7, 162 б.] - дейді. Автор әр айтылған пікіріне сараптама жасап, ой елегінен өткізіп, жанжақты ашып көрсетеді.

Белгілі журналист Қайнар Олжай да Нұртөре ағамыздың шығармашылық шеберлігіне өзіндік баға берген. «Нұртөре Жүсіптің тақырыптары мақалға сұранып тұрады. Бірде «Жақсылық Жарлықпен келмейді» - деп жазады. Мақал ма? Осы заманда туған мақал. «Өнімді өткізу де – бір өнер». «Достастық қажет, Тәуелсіздік қымбат». Мұның бәрі – қатар жарысқан жылдары көз алдымызда қалған Нұртөренің тақырыптары... Осымен тоқтайын десек, тағы бір мақаланы, оның тақырыбын аттап кету обал. «Сауатсыз әкім сорға бітеді». Осы заманның және бір мақалы ғой. Онда Нұртөре Жүсіп Шығыс Қазақстан облысындағы аудан мен ауыл әкімдері шешімдерінде заңға қайшы тұстар бар екенін ерінбей теріп алып еді. Егер біздің қоғамымызда өзекті өртер жағдайлар көлденең кезікпесе, Нұртөренің жақсы журналист болмасына кім кепіл?» - деп ойын қорытындылайды. Мақаланың тақырыбын мақалға ұқсатып қою – сөзсіз шығармашылық шеберліктің айқын көрінісі [8].

Бұл тұрғыдан келгенде, Мұхтар Әуезов «мақал-мәтелдердің молдығы, шебер түрде берілген терең, тіпті, философиялық, мән-мағынасы – осындай тамаша үздік шығармалар тудырған қазақ халқының өзінің де асқан асқындық дарынының, оның сарқылмас даналығының анық айғағы» - дейді [9, 476 б.]. Ал Белгібай Шалабаев «мақал дегеніміз – тағылым берерлік, ырғағы бар, тәжірибеде көп қолданылатын бейнелі, қысқа, нақыл сөйлем» - дейді [10, 287 б.]. Бұл жанрды тереңірек талдаған Мәлік Ғабдуллин мақалды әдебиеттік жағынан қарастырып, үлкен толғау, образ арқылы берілген ой қорытынды дейді. Ғалым-

ның пайымдауынша, «ол адам өмірінде, тұрмыс-тіршілікте, қоғамдық жағдайларда кездесетін әртүрлі құбылыстарға түйін есебінде қолданылады [11, 218 б.]. Нұртөре Жүсіптің мақалаларының тақырыбында түрлі оқиғалардың түйіні шығарылып, қысқа бір сөйлеммен қорытындыланады.

Ал белгілі жазушы Дүкенбай Досжанов «Ойы озық, тілі - өткір журналист» - деп Нұртөре Жүсіптің шығармашылығына баға берген. Ойының озықтығы мен тілінің өткірлігі публицистің кез келген мақаласында көрініс табады [12, 119 б.]. «Біз кімнен кембіз?» атты еңбегінің өзі Дүкенбай Досжановтың сөздеріне дәлел. «Емгеніміз – бір бөрінің емшегі», «Құлдық санадан құтылмайтын шығармыз», «Орыстіді отаным менің!», «Өзін-өзі өсірмейтін ел» деген мақалаларының тақырыптары публицистің тілінің өткерлігін тағы бір мәрте дәлелдейді.

Тақырып қоюы, теңеулерді дұрыс келтіруі, сөздерді өткір қолдануы арқылы мақаланың авторы Нұртөре ағамыз екенін аңғаруға болады. «Құстың жаманы азайып, қазақтың жаманы көбейген бе?» - деп оқырмандарға сауал жолдайды. Қоршаған ортада құстың жаман деген түрі бірігіп жатқанда, қазақтар неге бірікпейді деп назданады. «Тірлігіміз – шала, тілегіміз – ала» деген сөйлемінен-ақ публицистің ішкі тебіренісін, мұңын, «бір-біріне жат болып кеткен қазақтарға» деген өкпесін білдіреді [13]. Автор бұл мақаласында ұлт үшін өзекті мәселені көтереді. Әсте, бірлік бар жерде тірлік бар екені барлығымызға мәлім емес пе?!

Публицистің тақырып қою шеберлігіне таң қаласың. Ғалым Б. Момынованың айтуынша, мәтіндегі айтылатын ойдың жиынтығы тақырып арқылы көрінеді [14, 87 б.]. Мақала тақырыбының бірі мақал түрінде берілуі, сұрақ қою әдісімен құралған тақырыптар, тақырып қою кезінде рифманы да ұмытпай, астарлап тақырып таңдауы – шығармашылық лабораториясының ерекшелігі деп білемін.

Нұртөре Жүсіп публицистикалық мақалаларының тақырыбын тауып қоюға шебер. Публицист проблемалық мақалаларына сұраулы сөйлеммен тақырып қою арқылы оқырманына ой сала отырып, мәселенің

маңызын түсіндіреді. Мәселен, «Солақай атау сол күйі тұра бере ме?», «Естимісіз?!», «Қате қазақты қалай түзейміз?», «Тоқал біткен туа бере ме?», «Қатардан қалып қойған жоқпыз ба?», «Таразы басы қалай теңеледі?». Бұл тақырыптар «болмыс-бітіммен барлық жағынан үндестігін, бірыңғай дауыссыз дыбыстармен басталған сөйлемді беруі – баға бере сөйлеудің үлгісін де көрсетіп тұр». Ғалым Б. Момынованың мына бір пікіріне назар аударсақ, «сұрақ-жауап түріндегі тақырыптар – сұраққа жартылай жауап беру, кейде риторикалық сұрақтар қою арқылы көтеріліп отырған проблемаға оқырман назарын аудару түсу – газеттің көпшілікке әсер ету функциясын жандандыра түсетін фактор» екеніне көзіміз жетеді [14, 123 б.].

Ел мен жер, ұлт тақырыбында қалам тербеген мақалалары бүгінгі күні де өзектілігін жойған жоқ. Қаламгердің осы тақырыпқа жазған мақалаларын да бір арнаға топтастыруға болады. «Кіммен болса да қазақша сөйлесек қайтеді?!», «Татулық пен тұрақтылық тіл тұтастығына айналсын!», «Мен Бораттың қарындасы емеспін!», «Орыстіді отаным менің!», «Пердеңді түр, Қазақстан» мақалаларын ғалым Б. Момынованың пікірін негізге ала отырып, «әсер ету, еліктіру сөздерімен келетін тақырыптармен берілген мақалалар тобына жатқыза аламыз» [14, 136 б.]. Бұл мақалаларда астарлы ой, өзіндік пайым, өзектілігін жоймаған мәселе, ұлт тағдыры жатыр. Сөйлемдер соңында қойылған леп белгісі публицистің жауыр болған тақырыптарға қойған нүктесі іспетті.

«Солақай атау солай тұра бере ме?» деген мақаласына назар аударайық. Солақай атаудың астарында қазақ тіліне аударылмаған, талай саяхатшының әңгімесіне айналған орыс тіліндегі ғимараттар атауы жатыр. Орысша атауларды қазақ тіліне аудару үшін «Зажигалка» ғимаратын «Оқжетпес» деп, «Семь бочек» тұрғын үйлерін «Жеті қазына» деп сөйлетіп, «Китайская стенаға» - «Ерен Қабырға», «Водно-зеленый бульварға» - «Жиделі байсын» деп ұсыныс тастайды [6, 12 б.]. Қазақтың даласындағы ғимараттар қазақша сөйлесін деп ойын білдіреді. Бұл пікірі біздің қоғамда өте өзекті. Көшелердің қазақылдануына Нұртөре

Жүсіптің қосқан үлесі зор деп білеміз. Көшеде өсіп-тәрбиеленетін жеткіншектердің өзі қазақша ғимарат атауларын жаттап, қазақ тарихына бір табан жақын бола алады емес пе? Мұхтар Әуезов айтпақшы, «Біздің қазақ жер аты, тау атын әманда сол ортаның сыр-сипатына қарай қоя білген жұрт. Қайда, қандай бір өлкеге барсаң да, жер, су, жапан дүзде кездескен кішкене бұлақ атының өзінде қаншама мән-мағына, шешілмеген құпия сыр жатады» [15, 476 б.]. Ш. Уәлихановтың «Көне түркі салт-сана, әдет-ғұрпының қаймағы бұзылмаған қазақтарда өмірдің бір саласын қамтитын тарихи оқиғалармен байланысты жер-су атаулары, адам аттары, тағы да басқалары есте сақталып, атадан балаға жалғасып жатады. Елбасы Нұрсұлтан Назарбаевтың «Өмір өткелдері» атты кітабында жер-су атаулары жайында айтқан ойына назар аударайық: «Қазақстандағы барлық жер атауларының сөздігін шығарып, қай атау қандай жағдайда, қандай мағынамен қойылған, ол сөздің түпкі төркіні қандай болған дегенді ғылыми тұрғыдан анықтап көрсету керек. Жеріңе қойылған ат еліңнің ұрпақтарға қалдырып кеткен хаты сияқты ғой», - дейді [16]. Яғни, Нұртөре Жүсіп солақай атауларды қазақыландырып, сол арқылы тарихтың өскелең ұрпаққа дәріптелгенін қалаған еді.

Ақпараттық қоғамда ақша емес, уақыттың бағаланатыны барлығына мәлім. Нұртөре Жүсіп келесі мақаласында оқырмандарына «Бір минуттың қадірін» түсіндіріп, уақытты бос өткізбеуге, уақытпен санасуға шақырады. Автордың бұл мақалада сандарды шебер қолданып, оқиғалар тізбегін көркем суреттеп шығады. «Күнделікті газеттерге көз жүгіртіп отырып, «Егемендегі» «Бір минуттың қадірін білесіз бе?» деген шағын мақалаға көзім түсті. Жас қыз өзіне «бір минутта не істеуге болады?» деген сұрақты қойған бір үлкен кісіге былайша жауап береді: бір минуттың ішінде жиырма беттік газеттің тақырыптарын шолып шығуға болады. Ал егер компьютердің алдында отырып әріп теретін болсақ, елуден аса сөз терер едім... Спортшы болса, сол уақыт аралығында 400 метрге жүгіріп келуіне болады» деген жас қыздың мақаласына назар аударады. Дәл осылай Нұртөре Жүсіп 3 сағат-

тың қадірін түсіндіреді. Уақытымызды алтын-дай бағалайтын болсақ, әр ісімізді тиянақты, мұқият қысқа мерзімде атқарушы едік қой. Бейқам халықты ұйқысынан оятуға тырысқан Нұртөре Жүсіп «құдайдың берген уақытын ысырап қалу – рухани қылмыс» - деп кесіп айтады, сынайды, көңілі толмайды. Ренжуі де орынды. Бостан бос, қажетсіз, пайдасы жоқ шаруаға кетіп жатқан уақытты кері қайтару мүмкін емес. Бүгін ұйықтап жүрген халықтың ұрпағының болашағы қандай болмақ? Бұл да қоғамды мазалайтын сұрақтардың бірі. Өткір мәселені өткір тілмен жазып, ойын жеткізу – Нұртөре ағамыздың шығармашылық шеберлігі деп түсінеміз [6, 14 б.].

Нұртөре Жүсіптің жан айқайын «Естимісіз» атты мақаласынан естідік. Шұңқырға түсіп кеткен екі баланың даусын екі бейтаныс әйел естиді. Көрмегенсіп кетпей, шырылдап жатқан балалардың даусы қайдан шығып жатқанын іздеуге кіріседі. Сол дыбыстар шұңқырға апарады. Бір баланы аман шығарып алғанда, екінші бала қоқсыққа батып кетеді. Оның шырылдағанына ешкім де құлақ аспайды. Естімейді. Бұны естіген бір азамат қана тәуекелге бел буып, қоқсыққа түсіп, баланы шығарып алады. Жан айқайына құлақ асады. «Өз баласы болса, сол жерде тұрған кез келген адам секіріп түсер еді. Шырылдаған баланың даусын естіген екі әйелге Алланың нұры жаусын! Қоғамның жанайқайына, әлсіздің үніне, шарасыздың шырылына, дәрменсіздің дауына құлақ түріп жүрміз бе?» - деп оқырмандарына тағы да сұрақ қояды [6,17 б.]. Бұл мәселе бүгін де өзекті. Қарақан қу басымызды ойлаудан арылмайынша өзекті болып қала береді. «Халық үніне құлақ асатын мемлекет» дейміз. Ал, халық бір-бірінің үніне құлақ асады ма? Меніңше, осыны анықтап алған жөн. Тасбауыр болған жаман. Бейқам болған жаман. Өзімшіл болғаннан асқан қауіп жоқ. Нұртөре Жүсіп те оқырман назарын осы мәселелерге аударғысы келген болар, әсте.

Нұртөре ағамыздың «Қате қазақты қалай түзейміз?» мақаласына назар аударарлық. Автор қазақтардың аты-жөнінде жіберілген өрескел қателіктерге назар аударады. Енлик, Асель, Жұлдыз, Гульшат, Бақытгуль, Гульден. «Тәуелсіз ел боламыз деп тақиямызды төбеге

қанша атқанымызбен, аты-жөнімізді дұрыс, сауатты жазып алмайынша, біздің қазақ болуымыздың өзі әлі қиын сияқты» деп назданады. Нұртөре ағамыз қазақ елінің Тәуелсіздігін қате қазақсыз қарсы алайық деген лебізін білдіреді. Публицистің мәселені жан-жақты қамтып, ашып жазуы, деректерге сүйеніп, қателіктерді бетке басуы – жазу шеберлігінің белгісі [6, 18 б.].

Жалпы «публицистиканың барлық жанрларының объектісі, негізі, желісі – өмір фактілері, өмір құбылыстары болып отырғандығында сөз жоқ» - деп пайымдайды профессор Т. Амандосов [4]. Ал, академик Д.С. Лихачев тұжырымына сүйенсек, «журналистика жанрларының жүйесі қоғамның саяси өмірімен біте қайнаса отырып дамиды» - дейді [17, 89 б.]. Яғни, Нұртөре Жүсіптің публицистикасында мақала мен проблемалық очерк жанры басым, ол өмір фактілері мен құбылыстары туралы баяндап қана қоймай, негізгі деректерді жан-жақты қарастыра отырып, оның негізгі мәнін жоғалтпай өз пікірін, өз көзқарасын білдіреді. Сондай-ақ, оның публицистикалық шығармалары «мәселені тұрақты, терең зерттеуге және шынайы құбылыстарды ұғындырып, теориялық жағынан топтастыруға мүмкіндік береді» [17, 201 б.]. Мысалы, «Қазақ қызының кірпігіндегі Қазақстан» атты мақаласына көңіл бөлейік. Бұл мақалада автор өз қызына қамқорлық көрсете алмайтын елді сынайды. Елдің елдігі – қыздың қабағына мұң, кірпігіне жас үйірілмесе, аналардың жүрегі қарсы айырылмаса – осымен сыналады дейді. Нұртөре Жүсіп: «Қазақ қызына мемлекеттен қандай қолдау көрсетіледі?» - деп сұрақ қояды. «Қызына қамқорлық жасаған елдің болашағы зор. Қыздың жүгін жеңілдеткен қоғам қайырлы. Қыздың артық жүрісін тиған қоғам зайырлы. Қызын өксітпеген ел шын мәнінде бақытты. Бізде сөйте алып тұрмыз ба? Қазақ қызының кірпігіне қараңызшы? Не көріп тұрсыз? Қазақ қызының кірпігіндегі Қазақстанға қараңыз енді. Не көрінеді?» - деп қазақ қызының тағдырына алаңдаушылық білдіреді [6, 47 б.].

Нұртөре Жүсіп публицистикасындағы мақалалар легі талдамалы жанрда жазылға-

нын айтып өттік. Яғни, «публицист деректерді тізіп айтумен ғана шектелмейді. Ол оқиғаны бағалап, сараптама жасап, мәселені шешудегі ұсынысын айтады» [17, 21 б.]. Жоғарыда мысалға келтірген «Қазақ қызының кірпігіндегі Қазақстан» мен «Қазақтың байлығы қалтада...» мақалалары сөзімізге дәлел.

Қоғамда қызу талқыға түсетін мәселелердің бірі – жемқорлық деп, «Қазақтың байлығы қалтада...» тақырыбында қалам тербеген мақаласын талдап көрейік. Бұл мақаласында публицист «Ақмола облысындағы мемлекеттің қызметкердің қалтасынан сол өңірдегі астықты шаруашылықтарын көктемгі егін мен күзгі жиын-терін кезінде жанармаймен қамтамасыз ететіндей қаржы шығыпты» - дейді. Өзіндік есептеулерді келтіріп, шамамен қызметкердің қалтасындағы ақшаны есептейді. Проблеманы көркемдеп ашып жазу асқан шеберлікті талап етеді. Нұртөре Жүсіптің шығармашылық лабораториясының тағы бір ерекшелігін байқағандаймыз [6, 59 б.].

Нұртөре Жүсіптің бірнеше жыл бұрын Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің студенттерімен өткен кездесуіндегі ойын оқырман назарына ұсынған жөн. Публицист білімді адамның ең басты капиталы деп санайды. Адамның білімімен ғана қадірлі екендігін түсіндіреді. Кез келген қоғамда «білімі, ақылы жоқ жанның қадірі де болмайды» дейді. Ел, жер, тіл, дін, мемлекетті өзі үшін басты құндылықтар деп санаған Нұртөре Жүсіп публицистикалық шығармаларында да осы тақырыптар аясында қалам тербейді. Міржақып Дулатұлы секілді ұлтты қалың ұйқыдан оятқысы келеді [18].

Нәтижелер. Нұртөре Жүсіптің публицистикалық мақалаларымен танысып, зерттеу жүргізу барасында шығармашылық лабора-

ториясындағы өзіндік ерекшеліктерді байқадық. Нұртөре Жүсіп – қазақ журналистикасы мен публицистикасында өзіндік қолтаңбасы бар тұлға. Принциптерінен аттамайтын, этикалық нормаларды сақтай отырып, сөзден кесте тігіп, мәселені ашып көрсетеді, өткір жазады.

Нұртөре Жүсіптің мақалаларында көтерген кез келген мәселе ешқашан маңызын жоймайды. Жер, тіл, ұлт, қазақ қызының мәселесі – қазақ публицистикасындағы өлмейтін тақырыптар.

Нұртөре ағамыздың еңбектерімен танысқанда, түрлі саланы жақсы меңгеріп, жан-жақты қарастырып, пікір білдіруіне таң қаласыз. Барлық саланың мәселелерін көсіліп жазып, шебер тақырып таңдап, құрғақ сөзбен емес, ойын фактімен дәлелдеп отыру – публицист шығармашылығының ерекшелігі. Публицистің көтерген, қалам тербеген мақалалары – өскелең ұрпаққа, болашақ журналистерге өнеге болып қала бермек.

Қорытынды. Қорытындылай келе, Нұртөре Жүсіп публицистикасының негізгі тақырыбы тіл, діл, рухани құндылықтар мәселесі екенін аңғарамыз.

Екіншіден, Нұртөре Жүсіп – тақырып қояудың шебері. Яғни, оның әр мақаласының тақырыбын мақал-мәтел, афоризм ретінде қолдануға болады. Мақалаларының тақырыбы да өткірлігімен, өміршеңдігімен ерекшеленеді.

Үшіншіден, публицист мақала мен проблемалық очерк жанрын жіті меңгерген. Дерек пен жекелеген оқиға публицистің шығармаларында кең ауқымды құбылыс ретінде қарастырылады. Осылайша, Нұртөре Жүсіп – зерттеуді қажет ететін тұлға деген қорытындыға келеміз.

Әдебиеттер тізімі

1. Балғабаев С. Қалам мен қайрат [Электрон. ресурс]. – URL: <http://anatili.kazgazeta.kz/news/6241> (Қаралған күні: 31.11.2020)
2. Серікқызы Қ. Жаны ашып айтқан сөз [Электрон. ресурс]. – URL: <https://qazaqadabiet.kz/5035/zhanu-ashyp-ajt-an-s-z> (Қаралған күні: 27.11.2020)
3. Байтұрсынов А. Әдебиет танытқыш. Зерттеу мен өлеңдер. Алматы: Атамұра, 2003. - 208 б.

4. Амандосов Т. Публицистика - дәуір үні (Қазіргі қазақ публицистикасы және оның жанр ерекшеліктері). - Алматы: Қазақстан, 1974. - 116 б.
5. Қожакеев Т. Сатира негіздері. - Алматы: Санат, 1996. - 459 б.
6. Жүсіп Н. Егемендік лебі. Ел мен Жер. - Алматы: ҚАЗАқпарат, 2012. - 384 б.
7. Жүсіп. Н. Біз кімнен кембіз? - Алматы: Шартарап, 2001. - 196 б.
8. Олжай Қ. «...Жақсы журналист зорға бітеді» - деп біз Нұртөре Жүсіп бастаған мақалдың екінші бөлігін жалғастырдық [Электрон. ресурс]. – URL: <https://egemen.kz/article/12005-zhaqsy-dgurnalist-zorghabitedi-dep-biz-nurtore-zhusip-bastaghan-maqaldynh-ekins> (Қаралған күні: 02.12.2020).
9. Қасқабасов С. Мұхтар Әуезов энциклопедиясы. - Алматы: Атамұра, 2011. - 686 б.
10. Шалабаев Б. Қазақ әдебиетінің тарихында. – Алматы: 1948. - 456 б.
11. Ғабдуллин М. Қазақ халқының ауыз әдебиеті. – Алматы: Қазақтың мемлекеттік оқу-педагогика баспасы, 1964. – 331 б.
12. Жақсылықбаева Р. Публицистің шығармашылық шеберханасы. – Алматы: Қазақ университеті, 2009. – 172 б.
13. Жүсіп Н. «Құстың жаманы азайып, адамның жаманы көбейген бе?» [Электрон. ресурс]. – URL: <https://abai.kz/post/15144> (Қаралған күні: 04.12.2020).
14. Момынова Б. Газет лексикасы (Жүйесі мен құрылымы). – Алматы: Арыс, 2003. – 228 б.
15. Жанұзақ Т. Жер-су атауларының анықтамалығы. – Алматы: Арыс, 2009. - 568 б.
16. Жанұзақ Т. «Ұлы дала атаулары» [Электрон. ресурс]. – URL <https://egemen.kz/article/44034-uly-dala-ataulary> (Қаралған күні: 29.11.2020).
17. Шындалиева М. Публицистика жанрлары мен пішіндері. - Астана: ЕҰУ АББ, 2012. - 324 б.
18. Ахмет Б. Нұртөре Жүсіппен кездесу өтті [Электрон. ресурс]. – URL <https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&url=http://almatyakshamy.kz/n-rt-re-zh-sippen-kezdесutti/&ved=2ahUKewj30JaTkLrsAhVGАхAIHaIzBQYQFjA EegQIDBАВ&usg=AOvVaw0byQ4g4O8cSL9C8mFAhkWV&csid=1602886538714> (Қаралған күні: 06.12.2020).

Г.Ш. Аширбекова, А.М. Мурат

Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева, Нур-Султан, Казахстан

Жанрово-стилевые особенности публицистики Нуртөре Жусипа

Аннотация. В данной статье анализируются произведения Нуртөре Жусипа и его творческое мастерство. Отмечены актуальные статьи публициста, изучена его творческая лаборатория. В ходе написания статей, авторы, основываясь на его публицистических трудах, выявили злободневные проблемы общества, особое внимание они обращают на актуальные вопросы, которые поднимает публицист в своих работах. В статье также можно ознакомиться со взглядами корифеев журналистики, которые следили за творчеством Нуртөре Жусипа. С помощью анализа мыслей ученых, изучавших сферы журналистики и публицистики, определена творческая индивидуальность публициста. В ходе изучения и исследования творческого наследия публициста выявлена главная идея его произведений.

Ключевые слова: публицистика, статья, творческая лаборатория, творческое мастерство, заголовок, идея, актуальная проблема, публицистические особенности.

G.Sh. Ashirbekova, A.M. Murat

L.N. Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Kazakhstan

Genre and stylistic features of Nurtore Zhusip's journalism

Abstract. This article analyzes creative skills, and in general the works of Nurtore Zhusip. The article highlights current articles of the publicist, his creative laboratory is studied. In the course of writing articles, there has been identified topical problems of society based on his journalistic works. Special attention has

been paid to topical issues that the publicist raises in his works. In the article you can also get acquainted with the thoughts of the luminaries of journalism, who followed and were inspired by the work of Nurtore Zhusip. Using the thoughts and analysis of scientists in the field of journalism, the creative personality of the publicist is highlighted. In the course of studying and researching there is revealed creative heritage of the publicist, the main idea of his works.

Keywords: journalism, article, creative laboratory, creative skill, title, idea, actual problem, journalistic features

References

1. Balgabayev S. Kalam men kairat [Pen and bravery] [Electronic resource]. Available at: <http://anatili.kazgazeta.kz/news/6241> (Accessed: 31.11.2020). [in Kazakh]
2. Serikkyzy K. Zhany ashyp aitkan soz [The word, that he said when he regretted it] [Electronic resource]. Available: <https://qazaqadabiet.kz/5035/zhany-ashyp-ajt-an-s-z> (Accessed: 27.11.2020). [in Kazakh]
3. Baytursynov A. Adebiet tanytkysh. Zertteu men olender [Research and poetry] (Almaty, Atamura, 2003, 208 p.). [in Kazakh]
4. Amandosov T. Publitsistika - dauir uni [Publicize the voice of rebirth] (Almaty, Kazakhstan, 1974, 116 p.). [in Kazakh]
5. Kojakeev T. Satira negizderi [The basis of satire] (Almaty, Sanat, 1996, 459 p.) [in Kazakh]
6. Jusip N. Egemendik lebi. El men jer [Echo of independence: state and land] (Almaty, Kazakparat, 2012, 384 p.). [in Kazakh]
7. Jusip N. Biz kimnen kembiz? [Who are we worse than?] (Almaty, Shartarap, 2001, 196 p.). [in Kazakh]
8. Oljay K. «...Jaksy jurnalist zorga bitedi» dep biz Nurtore Jusip bastagan makaldyn ekinshi boligin jalgastyrdyk [There are few good journalists... so we continued the second part of the proverb, started by Nurtore Zhusip] [Electronic resource]. Available: <https://egemen.kz/article/12005-zhaqsy-dgurnalist-zorgha-bitedi-dep-biz-nurtore-zhusip-bastaghan-maqaldyn-ekins> (Accessed: 02.12.2020). [in Kazakh]
9. Kaskabasov S. Muhtar Auezov entsiklopediyasy [Encyclopedia of Mukhtar Auezov] (Almaty, Atamura, 2011, 686 p.). [in Kazakh]
10. Shalabayev B. Kazak adabietinin tarihynda [In the History of Kazakh Literature] (Almaty, 1948, 456 p.). [in Kazakh]
11. Gabdullin M. Kazak halkynyn auyz adabiety [Oral literature of the Kazakh people] (Almaty, Kazaktyn memlekettik oku-pedagogika baspasy, 1964, 331 p.). [in Kazakh]
12. Jaksylykbayeva R. Publitsistin shygarmashylyk sheberkhanasy [Creative workshop of a publicist] (Almaty, Kazak universiteti, 2009, 172 p.). [in Kazakh]
13. Jusip N. Kustyn jamany azaiyp, adamnyn jamany kobeigen be? [Are these times when the number of birds has decreased, the number of bad people has increased?] [Electronic resource]. Available: <https://abai.kz/post/15144> (Accessed: 04.12.2020). [in Kazakh]
14. Momynova B. Gazet leksikasy (Juiesy men kurylymy) [Newspaper vocabulary: system and structure] (Almaty, Arys, 2003, 228 p.). [in Kazakh]
15. Januzak T. Zher-su ataularynyn anyktamalygy [Directory of land and water names] (Almaty, Arys, 2009, 568 p.). [in Kazakh]
16. Januzak T. Uly dala ataulary [Names of the Great Steppe] [Electronic resource]. – Available <https://egemen.kz/article/44034-uly-dala-ataulary> (Accessed: 29.11.2020). [in Kazakh]
17. Shyndaliyeva M. Publitsistika janrlary men pishindery [Genres and forms of publicize] (Astana, 2012, EEU ABB, 324 p.). [in Kazakh]
18. Akhmet B. Nurtore Jusippen kezdesu otti [A meeting with Nurtore Zhusip was held] [Electronic resource]. Available <https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&url=http://almatyakshamy.kz/n-rt-re-zh-sippenkezdesutti/&ved=2ahUKEwj30JaTkLrsAhVGAXAIHaIzBQYQFjAEegQIDBAB&usq=AOvVaw0byQ4g4O8cSL9C8mFAhkWV&cschid=1602886538714> (Accessed: 06.12.2020). [in Kazakh]

Авторлар туралы мәлімет:

Әшірбекова Гүлмира – **Негізі автор**, филология ғылымдарының кандидаты, Журналистика және саясаттану факультетінің доценті, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан.

Мұрат Арайлым – Журналистика және саясаттану факультетінің 2 курс магистранты, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Нұр-Сұлтан, Қазақстан.

Ashirbekova Gulmira – **The main Author**, Candidate of Philological Sciences, Associate Professor of faculty of Journalism and Political science, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Kazakhstan.

Murat Arailym – 2nd year Master’s student faculty of journalism and political science, L.N. Gumilyov Eurasian National University, Nur-Sultan, Kazakhstan